

Patricia Biarincova
Katolícka univerzita
Ružomberok (Słowacja)

Využitie dokumentárnej fotografie v súčasnej výtvarnej edukácii na príklade tvorby Karola Plicku

The use of documentary photography in contemporary art education on the example of the work of Charles Plicka

Wykorzystanie fotografii dokumentalnej we współczesnej edukacji artystycznej na przykładzie twórczości Karola Plicki

Streszczenie

Fotografie Karola Plicki są dla nas cenne zarówno w kategoriach historycznych dokumentów, jak również pod względem artystycznym. W tym artykule zaprezentowane są praktyczne przykłady wykorzystania jego fotografii dokumentalnej we współczesnej edukacji plastycznej.

Słowa kluczowe: fotografia dokumentalna, edukacja plastyczna, twórczość, sztuka ludowa, tradycja

Karol Plicka bol významný fotograf, filmový režisér, kameraman, folklorista a hudobný vedec. Sám sa označoval za *muža deviatich remesiel*. Bol obdarený všestranným talentom. Disponoval absolútnym sluchom,

mal prirodzené výtvarné vlohy. Venoval sa fotografií, filmu, etnografickej a zberateľskej činnosti z oblasti ľudových tradícií, piesní, detských hier a rozprávok a tiež hudbe. Vytvoril spoločensky, historicky a umelecky cenné dokumentárne fotografie o Slovensku v prvej polovici 20. storočia.

V roku 1919 pricestoval prvýkrát Plicka na Slovensko počas štúdia. Už v tomto čase začali vznikať prvé fotodokumenty o slovenskom vidieku pre Maticu slovenskú¹. Svojimi fotografiami z oblasti ľudovej kultúry, umenia a architektúry sa postupne zaradil medzi svetovú avantgardu sociálnych fotografov. V knihe *Slovensko vo fotografii Karola Plicku* (1949) zachytáva ľudovú kultúru, krajinu, architektúru, etnokultúrne znaky, regionálnu a kultúrnu identitu Slovákov. Prezентuje lyrické snímky zo života ľudí, rôznych komunít, dokumentuje hmotnú a duchovnú kultúru z dedinského prostredia prvej polovice dvadsiateho storočia. Na jeho fotografiách sú zobrazení ľudia odetí v slávnostných krojoch, v pracovných odevoch, pred kostolom, na lúkach, pri práci doma či na poli. Plicka často fotografoval deti. Dokázal majstrovsky zachytiť spontánnosť a temperament detí pri hrách. Snímky od Karola Plicku sú pre nás cenné tak z pohľadu historického dokumentu ako aj z pohľadu umeleckej výpovede, z ktorej môžeme cítiť hlbší vzťah k fotografovaným objektom. Etnokultúrny, dokumentárny a realistický charakter snímok od K. Plicku nám autenticky sprítomňuje a približuje pôvodné dedinské prostredie v období 30. - 60. rokov 20. storočia. Plicka na svojich fotografiách zachytil obraz toho, čo sa už v 30. rokoch začínalo meniť na minulosť: ľudí odetých v autentických slávnostných krojoch, či v pracovných odevoch.²

Vplyvom súčasného charakteru spoločnosti sa stierajú hranice medzi životným štýlom v meste a na dedine. Tento proces má veľký podiel na postupnom zanikani tradičnej ľudovej kultúry v pôvodnej forme. Na základe diania v globalizujúcej sa spoločnosti si uvedomujeme aj naliehavosť a nutnosť propagovať hodnoty regionálnej a lokálnej kultúry cez ľudové umenie. Podiel na rozširovaní vedomostí o ľudovom umení majú maso-

1 Matica slovenská vznikla v 6.-7.6.1861 Martine. Jej úlohou je rozvíjanie a upevňovanie slovenského patriotizmu. Zbieranie, uchovávanie, ochraňovanie a sprostredkovanie národného kultúrneho dedičstva. Účasť na tvorbe a rozvoji slovenskej lokálnej a regionálnej. Viac na por. <http://matica.sk/historia-matice-slovenskej/>.

2 PLICKA, K., *Slovensko vo fotografii Karola Plicku*, Martin : Osveta, 1949. s. 21.

vokomunikačné prostriedky. Dostupné a priame zdroje ľudového umenia nachádzame v expozíciách múzeí, na výstavách, v knihách, v médiách, v článkoch teoretikov umenia a etnografov, ale aj na rôznych kultúrnych podujatiach a v dielňach žijúcich a tvoriacich ľudových umelcov.³

Dnes máme mnoho možností ako sa dostať do kontaktu s ľudovou kultúrou. Podstatné je ale, akým spôsobom a kde sú nám poskytnuté informácie o tradičnej ľudovej kultúre. Sme toho názoru, že práve akademické prostredie, ktoré má často veľký vplyv na formovanie postojov má možnosť ovplyvniť myslenie ľudí. Z tohto tvrdenia vychádzame aj my a preto na Katedre výtvarnej výchovy Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku vytvárame také prostredie a podnety pre študentov, ktoré im umožňujú:

- spoznať svoje historické a etnokultúrne korene,
- priamy kontakt a autentické strety s regionálnou ľudovou kultúrou cez tradičné ľudové umenie,
- získať vzťah k svojej lokálnej kultúre cez jej poznávanie a porozumenie v procese výchovy umením.

Centrum etnografie a umenia C-ET-ART – je špecifické pracovisko Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. Vytvára široký priestor pre možnosti otvoreného stretu s ľudovým umením a remeslom na princípe priameho študovania zbierkových predmetov. Momentálne študenti učiteľských študijných programov využívajú vo svojej pregraduálnej príprave na učiteľské povolanie nazhromaždené spektrum artefaktov, ktoré sú súčasťou zbierky *C-ET-ART-u*. V študijnej zbierke sú bohato zastúpené výtvarné artefakty – textílie, tie tvoria značnú časť zbierky, ktorá súhrnne obsahuje: ľudové kroje a ich odevné súčasti, úžitkové a dekoračné textílie, čipky, fragmenty výšiviek. Dobové fotografie, pôvodné remeselné nástroje – tkáčske krosná, hrnčiarske kruhy, paličky na paličkovanie, pletacie stroje a ich súčasti, ľudové artefakty z drôtu, dreva, keramiky a iné. V etnografickej zbierke *C-ET-ART-u* z regiónu Oravy a Liptova sú zastúpené vo veľkej miere textílie – ľudové kroje a ich odevné súčasti, rôzne pokrývky hlavy/čepce, ručníky, šatky, fragmenty výšiviek a pali-

³ BIARINCOVÁ, P. *Tradičná ľudová kultúra na sekundárnom stupni vzdelávania*. Ružomberok: Verbum, 2014. s. 40.

čkovaných/pletených čipiek, úžitkové textilie, dekoratívne textilie.⁴

Študijné a inšpiračné možnosti etnografickej zbierky *C-ET-ART-u* pravidelne využívame na Katedre výtvarnej výchovy pre potreby didakticko-metodickej prípravy študentov. Jedná sa o cvičenia zamerané na praktickú stránku prípravy študentov na pedagogickú prax. Podstatu uchovávať a ďalej tvorivo rozvíjať kultúrne dedičstvo v novej podobe či forme na základe skúmania lokálneho a regionálneho ľudového dedičstva aplikujeme v rámci výtvarných aktivít. Študenti vytvárajú prehodnotením ľudových artefaktov produkty, ktoré v sebe nesú odkaz generačných poznatkov z minulosti.

Edukačný program pre žiakov ZUŠ na tému *Tradícia a identita*

Ľudová kultúra obsahuje sústavu akumulovaného poznania, správania, vzorov materiálnych a nemateriálnych produktov ľudskej činnosti prenášaných z generácie na generáciu. Na základe toho princípu vznikli a boli uchované artefakty, ktoré dnes môžeme obdivovať, študovať a ďalej aktualizovať. Aktualizovanie ľudového umenia sa javí ako jedna z reálnych ciest, ktorou je možné priblížiť tradičnú ľudovú kultúru žiakom základných škôl na hodinách výtvarnej výchovy. Na základe spolupráce Katedry výtvarnej výchovy so ZUŠ Ľ. Fullu v Ružomberku sme vytvorili a realizovali edukačný program/cvičenie s podporou zbierkového fondu *C-ET-ART*. **Cvičenie** pre žiakov 5.-8. ročníka ZUŠ výtvarného odboru zamerané na tvorbu priestorových kompozícií/objektov inšpirovaných textilnými ľudovými artefaktmi zo zbierky *C-ET-ART-u* a dokumentárnymi fotografiami od K. Plicku.

Pri príprave a realizácii cvičenia sme vychádzali z témy *Tradícia a identita*. Žiaci ZUŠ absolvovali krátku vstupnú prednášku v priestoroch školy. Na princípe objektového učenia sa oboznámili s vybranými zbierkovými predmetmi z *C-ET-ART-u*, pokrývkami hlavy, čepcami, výšivkami z regiónu Liptov, ktoré zastupujú určité ľudské poznanie, ako aj určitú skutočnosť chápanú v súvislosti s historickým kontextom. Pre hlbšie

4 BOŠELOVÁ, M., KRUSINSKÁ, M. *Objavovanie strateného v čase*. Ružomberok : Verbum, 2012. 65 s. 64.

ponorenie sa do skúmanej problematiky boli konkrétne textilné artefakty názorne vizualizované aj na dobových fotografiách od Karola Plicku. Snímky od Karola Plicku sú pre nás cenné tak z pohľadu historického dokumentu ako aj z pohľadu umeleckej výpovede. Z edukačného pohľadu považujeme dokumentárne fotografie za relevantný vizuálny zdroj informácií na základe faktu, ktorý naznačuje, že fotografie od Karola Plicku zosobňovali ľudí, ktorí boli predstaviteľmi ľudovej kultúry a súčasne reprezentantmi etnických zvláštností národa.

Edukačný výstup: tvorba priestorového objektu z bieleho papiera.

Proces realizácie. Kombináciou hmotných a nehmotných inšpiračných zdrojov žiaci:

postupne skúmali vybrané textilné artefakty,

na základe komparácie hľadali a objavovali vzťahy medzi tradičnou ľudovou tvorbou a súčasnou dizajnerskou produkciou,

uskutočnili analýzu z vybraných textilných artefaktov:

- tvarovú, materiálovú, farebnú,

- motívov a prvkov (vegetatívnych, geometrických, zoomorfných),

- textilných techník, druhov nití, galantérnych prvkov, aplikácii, kombinácií

ozdobných prvkov,

vytvorili zápis - vizualizáciu tradičnej ľudovej pokrývky hlavy v plošnej podobe výtvarnými vyjadrovacími prostriedkami.

Výsledkom procesu - produkt - tvorba kompozície - reliéfne, **plastické objekty**/pokrývky hlavy, čepce, party. Použitý materiál: biely papier - rôzne druhy a typy - ručný, hodvábný strihový, kartónový, novinový a iný.

Cvičenie **Tradícia a identita** bolo zamerané na didaktiku výtvarnej výchovy, prostriedky a modely edukácie, ktoré na základe kreatívnych výtvarných činností priblížia žiakom tradičnú regionálnu ľudovú kultúru z Liptova.

Bibliografia

- BIARINCOVÁ, P. *Tradičná ľudová kultúra na sekundárnom stupni vzdelávania*. Ružomberok: Verbum, 2014. s. 40.
- BOŠELOVÁ, M., KRUŠINSKÁ, M. *Objavovanie strateného v čase*. Ružomberok : Verbum, 2012.
- DANGLOVÁ, D., MEŠŠA, M. (zostavovateľ). *Tradícia dnes?* Bratislava : Ústredie ľudovej umeleckej výroby, 2007.
- PLICKA, K., *Slovensko vo fotografii Karola Plicku*, Martin : Osveta, 1949.
- ŠOBÁŇOVÁ, P. *Múzejní edukace*. Olomouc : Univerzita Palackého, 2012.
- ZUSKINOVÁ, I. *Paličkovaná čipka v Liptove*. Liptovský Mikuláš : REPRO servis Kováč s. r. o., 2012.
- CETART, (výstup z projektu: *Objavovanie strateného v čase/umenie a remeslá etnografického charakteru regiónov Liptova a Oravy*, ITMS 26220220039). Bližšie dostupné na <http://www.ku.sk/ouniverzite/spravy/66524-centrum-etnografie-a-umenia-je-jedinene-v-ramci-celeho-slovenska.html>

Summary

Documentary photographs of Karel Plicka are interesting for us not only as valuable historical documents, but also for their great artistic value. In this paper are present practical examples of how documentary photography can be used in contemporary visual art education.

Keywords: documentary photography, art education, creativity, folk art

1 Uczennice Podstawowej Szkoły Plastycznej ZUŠ Ružomberok, b.d.,
foto: autorka

2 Vyšňý Sliach, dziewczynka z Lužnej, b.d., foto: Karol Plicka

3 Vyšný Sliach, dziewczynka z Lužnej, b.d., foto: Karol Plicka

4 Wianek, praca uczennicy Podstawowej Szkoły Plastycznej
ZUŠ Ružomberok, b.d., foto: autorka

5 Wianek, praca uczennicy Podstawowej Szkoły Plastycznej
ZUŠ Ružomberok, b.d., foto: autorka

6 Wianek, praca uczennicy Podstawowej Szkoły Plastycznej
ZUŠ Ružomberok, b.d., foto: autorka